

Skandinavische verkenningen III

door Fop I. Brouwer

Met foto's van de schrijver

Karesuando lap

In het vorige artikel vertelde ik, dat slechts één verkeersweg noordwaarts voert tot Kirkenes aan de Noors-Russische grens. Enkele honderden kilometers ten Zuiden van Narvik leidt een kleine zijweg van deze hoofdweg no. 50 door het Junkerdal naar de Noors-Zweedse grens. U moet zich dit Junkerdal voorstellen als een zeer ruig, diep ravijn tussen buitengewoon steile bergen, waardoor een woeste rivier westwaarts stroomt. De smalle weg volgt overal deze rivier zo dicht, dat uitwijken van de auto naar de rivierzijde zou betekenen, dat men in de rivier zou belanden. Aan de andere kant van de weg rijst de berghelling vrijwel loodrecht op, zodat ook hier van uitwijken geen sprake kan zijn. Het is dus duidelijk, dat men op een dergelijke weg, die bovendien zeer kronkelend is, geen tegenliggers gebruiken kan. Vandaar ook, dat bij de ingang van Junkerdal een bord staat, waarop men leest dat het binnenrijden van Junkerdal alleen geoorloofd is op de even uren, terwijl het terugrijden uitsluitend op de oneven uren is toegestaan.

Uit het bovenstaande volgt reeds, dat het vinden van een kampeerplaats in het Junkerdal zelf niet mogelijk was, zodat we na een autotocht door het dal terugreden naar de ingang, waar we een zeer mooie kamplaats vonden. Vandaar maakten we mooie voettochten door het dal en de naaste omgeving. Het Venusschoentje, een zeer zeldzame orchidee, hebben we daar gevonden, doch zij was helaas al uitgebloeid. Wel vonden we de vruchten van de plant en daarvan heb ik dan toch maar een foto gemaakt. In grote aantallen groeide daar ook de wilde aalbes — *Ribes alpinum* — waarvan wij ons de rijpe bessen

goed lieten smaken. Verder bleek Junkerdal een rijke vindplaats te zijn voor de steenbraam, welke in Nederland alleen in de bossen van Ter Apel voorkomt. Zeer fraai waren ook de rode bessen aan de peperboompjes, welke in ons land eigenlijk het meest bekend zijn als sierheesters in de tuinen en in het wild zelden gevonden wordt.

Mijn vrouw vond op de rotsen langs de wegkant dichte rozetten van vlezige bladeren, die wij weldra herkenden als te behoren tot de mooiste plant van Skandinavië en wel tot de zeldzame steenbreeksoort: *Saxifraga cotylédon*. Zij bloeit met lange trossen van witte, ietwat rose bloemen en nu was het dus zaak een bloeiend exemplaar te vinden, zodat een foto zou kunnen worden gemaakt. Langs de wegkanten vonden we wel talrijke rozetten, doch geen enkel bloeiend exemplaar. Met de kijker gingen we dus de berghellingen afzoeken, waarbij bleek, dat het voor de bloei eigenlijk nog te vroeg was. Toch zagen we een enkel bloeiend exemplaar hoog boven ons op een tegen de berghelling gelegen rotsblok.

Speurend met de kijker werd eerst een krijgsplan opgesteld, hoe dit rotsblok op de gemakkelijkste wijze te bereiken zou zijn en daarna werd met zo weinig mogelijk bagage gestart. Niet zonder gevaar werd het rotsblok tenslotte door ons beiden bereikt, doch toen was het probleem hoe daar bovenop te komen. Er waren gelukkig enkele uitstekende punten en wanneer mijn vrouw mij af en toe een drukkertje gaf, bleek het mogelijk de vlakke bovenzijde van het blok te bereiken, waar de plant bloeide. Deze bovenzijde had echter slechts een oppervlakte van ongeveer 2 m² en toen ik daar eenmaal stond, werd ik zo door hoogtevrees bevangen, dat ik aanvankelijk vreesde toch nog zonder foto te moeten terugkeren. Ik ben toen eerst maar wat gaan zitten, heb zittende mijn fotospullen in orde gebracht en heb toen voorzichtig de foto genomen.

De plant, die ons in levensgevaar bracht . . . *Saxifraga cotylédon*

Toen bleek evenwel, dat ik op geen enkele vertrouwde wijze weer van het rotsblok naar beneden kon komen, omdat ik teruggaande niet van de steun van mijn wederhelft kon profiteren. Wel kon ik echter, via een boomwortel en een boomstam van het rotsblok verder omhoog komen en dat heb ik toen maar gedaan, in de hoop, dat mijn vrouw er in zou slagen alleen de afdaling langs de reeds bekende weg te volbrengen. Zelf ging ik eerst hoger op, om daarna op een andere plaats weer naar beneden te gaan, zodat we elkaar tenslotte weer aan de rivier-oever konden begroeten.

Ondertussen hadden wij in Junkerdal helemaal niet de indruk, dat wij ten noorden van de poolcirkel zaten, zo weelderig was de plantengroei daar.

Van Junkerdal neem ik U via Narvik mee naar Noors en Zweeds Lapland. In Zweeds Lapland heb ik in 1949 enige weken rondgezworven, terwijl Noors Lapland in 1954 door mij grondig werd verkend. Daarom wil ik eerst enkele opmerkingen maken over de Laplanders zelf.

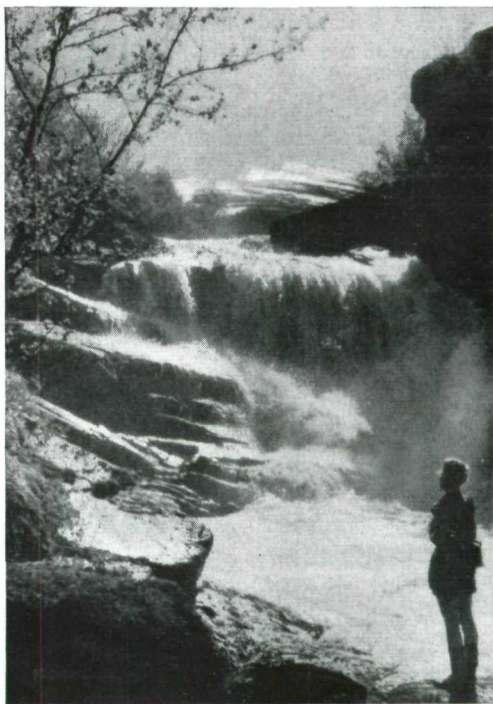
Er zijn verschillende plaatsen in Noors Lapland, die men volkomen zou kunnen vergelijken met Marken en Volendam in Nederland. Zij liggen namelijk niet al te ver van de Westkust, zodat zij gemakkelijk bereikbaar zijn voor de passagiers van de grote Amerikaanse en Engelse schepen, die in de fjorden het anker uitgooien.

Met kleine bootjes worden de toeristen aan land gebracht, waar men uit verre omtrek alle mogelijke voertuigjes (meest door paardjes getrokken) bijeen heeft gebracht om de toeristen zo snel mogelijk naar het dichtstbijzijnde lappenlager te brengen. Dit wordt derhalve in de kortst mogelijke tijd letterlijk overstroomd door fotograferende en filmende vreemdelingen.

De laplanders zelf zitten voor lappenhutten, die de insider dui-

delijk laten zien, dat de lappen er niet meer in wonen, doch alleen voor deze toeristen-show worden gebruikt. Wie goed toekijkt, kan gemakkelijk ontdekken, dat vele lappen een keurig nylon-overhemd dragen, waarover zij alleen voor deze show een lappenjas hebben aangetrokken. Onderwijl worden er goede zaken gedaan, want de geweien van rendieren, pantoffels van rendierhuid en soortgelijke artikelen worden tegen hoge prijzen verkocht. Voor het maken van foto's moeten de Amerikanen zelfs geld betalen en de kleine lappenkinderen houden reeds de hand op en weten het woordje „money” onberispelijk uit te spreken.

Het is duidelijk, dat dit niet de manier is om de lappen werkelijk te leren

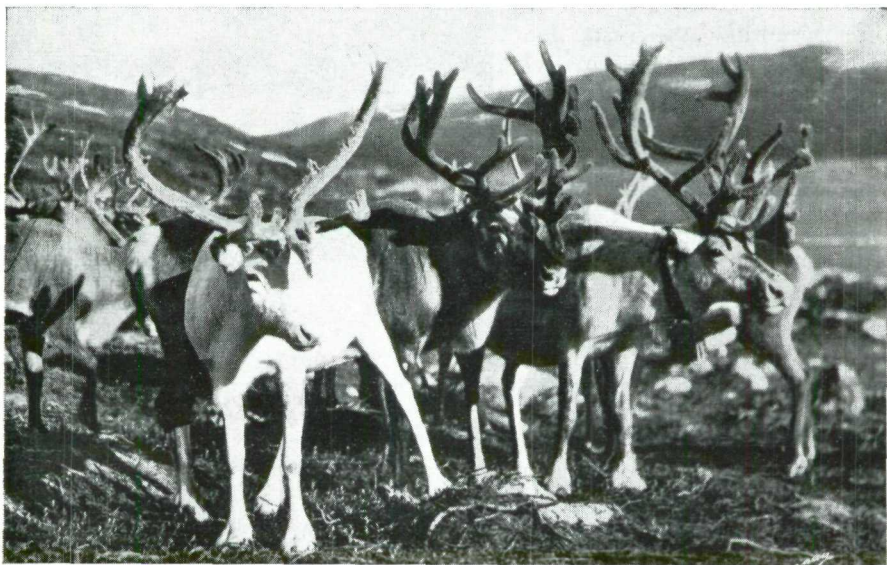
In Noors Lapland

kennen. Daartoe moet men de binnenlanden intrekken, ver van de kust en van de hoofdweg vandaan, waar de lappen nog echt leven, zoals dat reeds jaren geleden het geval was. Daar ik voor het verzamelen van planten en voor het bestuderen van vogels toch lange tochten door het binnenland van Finmarken moest maken, kreeg ik volop de gelegenheid deze echte laplanders nader te leren kennen.

Zij leven daar met hun rendierkudden nog onder werkelijk zeer primitieve omstandigheden, in eenvoudige hutten, waarin werkelijk elk comfort ontbreekt. Toch begint ook hier geleidelijk aan de moderne tijd zijn invloed te doen gelden. Ik heb reeds laplandse vrouwen gezien, welke geen lange broeken meer dragen, die in de hoge puntschoenen verdwijnen. Zij droegen reeds lage bruine schoenen en kousen uit de winkels, al waren dit dan geen nylons! Ik zag een laplands vrouwtje (nog wel met broek en puntschoenen trouwens!) voor de tent zitten, ijverig draaiend aan het wiel van een splinternieuwe naaimachine, waarbij zij mij vol trots demonstreerde hoe mooi zij daarmee de zigzagsteek kon maken. De laplandse costuums zijn in het algemeen zeer kleurrijk en voorzien van talrijke opgestikte felgekleurde stroken, zoals uit bijgaande foto blijkt. Bij het opstikken van dergelijke stroken kan een naaimachine inderdaad zeer goede diensten bewijzen!

Mijn indruk is dan ook, dat op de duur de echte laplanders wel geheel van het toneel zullen verdwijnen. Steeds meer doet de moderne cultuur hier haar intrede, ook al door middel van de radio. Voortdurend meer laplanders zeggen het oude, harde nomadenleven met de rendieren vaarwel en zoeken een baan-tje in de industrie, bij de wegebouw enz. Enerzijds is het verdwijnen van zo'n volkje met zijn eigen cultuur natuurlijk zeer jammer, doch waarschijnlijk is dit toch niet tegen te houden.

Wat de plantenwereld van Lapland betreft, kan ik voor de grote lijn verwijzen naar mijn tweede artikel, omdat de daarin genoemde plantenassociaties niet

Rendieren in Noors Lapland

Parelduiker

alleen kenmerkend zijn voor Jämtland in Zweden en Jotunheimen in Noorwegen, doch ook in noordelijker regionen worden aangetroffen.

Natuurlijk heeft de vogelwereld hier in Lapland mijn bijzondere belangstelling omdat men hier de verschillende vogelsoorten in hun broedgebied kan opzoeken die wij in Nederland alleen maar uit de wintertijd kennen. Zo is het bijzonder grappig, dat je hier in Lapland de kramsvogels en koperwieken op dezelfde wijze met voer naar de jongen ziet vliegen als bij ons de merels dat doen. En zoals bij ons in Nederland de merel een echte stads- en dorpsvogel is gaan worden, die je in tuinen en plantsoenen kunt ontmoeten, zo broeden hier de kramsvogels in vele tuinen en plantsoentjes. Zo vond ik een nest van kramsvogels met jongen in het hartje van Narvik en zij trokken zich al even weinig van het lawaai en het verkeer aan, als onze Nederlandse merels dat doen.

Mijn tent was versierd met talrijke blauwe vlekken (ongeveer alsof er met een anilinepotlood op getekend is), die je ook overal op stenen en rotsblokken tegenkomt. Het is een gevolg van de uitwerpselen van de kramsvogels en de koperwieken, die zich aan de bospessen te goed hebben gedaan. Deze groeien hier in zeer grote hoeveelheden en zij dragen rijkelijk vrucht.

Van de typische Laplandse vogels moet ik natuurlijk ook noemen de pestvogels, die wij in Nederland ook maar alleen uit de wintertijd kennen, wanneer er zo nu en dan een pestvogelinvasie plaats heeft. Hier nestelen zij in hoge Coniferen en zij voeden zich hier niet bij voorkeur met bessen — zoals 's winters in Nederland het geval is — doch met insecten. Zij vangen die op een ietwat kolibri-achtige manier, door fladderend in de lucht deze diertjes van takken en naalden af te zoeken. Hetzelfde ziet men hier trouwens van de goudhaantjes, die in grote aantallen dit landschap bevolken.

Bij de meren en plassen, soms vrij hoog de bergen in, broeden hier de rood-

keelduikers, die in hun prachtkleed duidelijk herkenbaar zijn aan de rode keelvlak. Het zijn inderdaad zeer behendige duikers — te vergelijken met onze futen — die tijdens hun duikpartijen heel wat vis weten te bemachtigen. Ook verschillende ganzensoorten hebben hier hun broedgebied, zoals de grauwe gans, de kolgans en de rietgans. Van de talrijke eendensoorten wil ik vooral vermelden de ijseend, zeer bont gekleurd met enorm lange staart. Ook de zaagbekken, die wij als wintergasten in Nederland zo goed kennen, komen hier overal als broedvogel voor en ik heb zo hier en daar gezien, dat men voor deze vogels nesthokken plaatst, zoals wij dat in Nederland met eendekorven doen.

Van de plevierachtige vogels noem ik allereerst de goud- en zilverplevier (in ons land wel wilsters genoemd), die men hier overal in het landschap hoort en ziet. De morinelplevier, waarover de Zweedse ornitholoog Bengt Berg zo'n aardig boek schreef, heb ik hier meermalen gezien, doch een nest heb ik helaas niet kunnen vinden. Dit laatste is trouwens toch vaak heel moeilijk. Soms loop je er toevallig boven op en in andere gevallen zoek je uren en je vindt nog niets. Zo liep ik over een puinhelling langs een van de fjorden, toen plotseling een mannetje-oeverloper begon te alarmeren. Steeds maar van de ene steen op de andere, steeds maar druk wippen met staart en achterlijf, en voortdurend maar roepen van „dieie-dieie-dieie”. Ook probeerde hij telkens weer door „vleugellam-manoeuvres” mij weg te lokken, zodat ik er van overtuigd was, dat ergens tussen de rotsblokken een nest moest liggen. De andere vogel liet zich evenwel niet zien en hoewel ik uren op post bleef liggen, heb ik het nest niet kunnen vinden.

Ook de verschillende ruitersoorten — zoals de groenpootruiter, de zwarte ruiter en de bosruiter — ontbreken hier niet, terwijl diverse strandlopersoorten voorkomen.

Van de kleine zangertjes noem ik in de allereerste plaats de Laplandse gors, die wel een beetje op onze geelgors lijkt. Verder mag niet onvermeld blijven het roodgesterde blauwborstje, dat in zijn blauwe borstvlak een rood sterretje draagt en dat hier veel broedt. U begrijpt, dat de kijker nogal eens ter hand genomen werd, want hiermede is de Laplandse vogelwereld natuurlijk nog lang niet uitgeput.

Een sprookjesachtige verschijning

In de namiddag van een der eerste Meidagen van dit jaar van een wandeling terugkerend in ons hotel te Ascona, vond ik op de stenen vloer van de vestibule een ogenschijnlijk dode nachtvlinder van tropisch aandoende grootte. In de kamertemperatuur duurde het niet lang of er kwam toch leven in en zelfs fladderde na enige tijd de prachtige, onbeschadigde Grote Nachtpauwoog tegen de ruiten. Na enig manoeuvreren gelukte het, de vlinder, alvorens deze de vrijheid te hergeven, een paar seconden voor de lens te laten poseren. Al laat — door de ongunstige omstandigheden waaronder deze genomen moest worden — bijgaande opname wel wat te wensen over, toch kan hij nog wel enige indruk geven van

